

Nr 155.

Ankom till riksdagens kansli den 20 maj 1938 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1938/39 till en nämnd för granskning av läroböcker jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1938/39 har Kungl. Maj:t (punkten 131 av det vid nämnda proposition fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1938) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, till nämnden för granskning av läroböcker för budgetåret 1938/39 beräkna ett anslag av 15 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en den 3 mars 1938 dagtecknad proposition (nr 206), under åberopande av vid sistnämnda proposition fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till läroboksnämnden för budgetåret 1938/39 anvisa ett anslag av 15 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft

dels en inom första kammaren av herr *Norman* väckt motion (I: 278), vari hemställt, att riksdagen ville, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 206 angående anslag för budgetåret 1938/39 till en nämnd för granskning av läroböcker, besluta hos Kungl. Maj:t hemställa om utfärdande av sådana bestämmelser i fråga om sättet för granskning av läroböcker vid folk- och fortsättningsskolor samt högre skolor, som huvudsakligen överensstämmer med de av skolöverstyrelsen i underdånigt yttrande den 31 januari 1938 angivna riktlinjerna;

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Rahmn m. fl.* (I: 279) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindskog m. fl.* (II: 411), vari hemställt, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 206 måtte till granskning av läroböcker genom skolöverstyrelsen bevilja ett anslag av 5 000 kronor.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för nämnda, motionsvis gjorda yrkanden hänvisas — i den mån ej redogörelse därför lämnas här nedan — till motionerna I: 278 och II: 411.

På grundval av ett av särskilda sakkunniga år 1935 avgivet betänkande framlade Kungl. Maj:t i proposition nr 143/1936 förslag om inrättande av en nämnd för central granskning av läroböcker, utmynnande i en hemställan om anvisande av ett anslag av 15 000 kronor för ändamålet. Förslaget avsågs av riksdagen, som därjämte anhöll om verkställande av utredning och framläggande för riksdagen, i den mån så kunde visa sig erforderligt, av förslag till åtgärder för ett förbilligande av kostnaderna för läroböcker m. m. vid skolorna.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit tillkallade departementschefen efter givet bemyndigande fil. lic. N. Forssell såsom sakkunnig för att inom departementet biträda vid fortsatt utredning av frågan om läroboksbeståndet vid högre allmänna läroverk m. fl. undervisningsanstalter jämte därmed sammanhängande frågor. Med skrivelse den 15 december 1937 överlämnade nämnde sakkunnige utredning och förslag rörande särskild granskning av läroböcker, över vilket förslag den 31 januari 1938 avgivits utlåtanden av statskontoret och av skolöverstyrelsen. I anledning av överstyrelsens utlåtande har den sakkunnige avgivit särskilt yttrande den 18 februari 1938.

Kungl. Maj:ts förslag bygger på och överensstämmer i huvudsak med den sakkunniges förslag.

Kungl. Maj:ts i propositionen nr 143/1936 framlagda förslag innebar i huvudsak följande:

Granskningen av läroböcker för skolornas undervisning borde utvidgas och centraliseras. Resultatet av granskningen, vilken skulle hava karaktären av en *förhandsgranskning*, omfattande både helt nya läroböcker och nya, omarbetade upplagor av sådana, skulle framträda i officiella läroboksförteckningar. upptagande godkända läroböcker och dessas priser. Förteckningarna, som skulle bilda utgångspunkten för läroboksurvalet vid skolorna, borde därför upprättas på objektiva, i varje särskilt fall tillämpade grunder. Som dylika grunder angav departementschefen bland annat, att läroboken borde vara ny, d. v. s. icke till väsentliga delar vara en reproduktion av en redan förefintlig bok, att den borde bära en självständig, vederhäftig pedagogisk prägel och att den i huvudsak motsvarade ett i en undervisningsplan ingående, bestämt pedagogiskt ändamål.

Granskningen skulle ankomma på *en särskild, fristående nämnd*.

Antagningen av lärobok för viss skola skulle ske genom ett från granskningen skilt förfarande av skolöverstyrelsen efter förslag av vederbörande ämneskonferens, då de gällde en högre skolform, respektive vederbörande folkskolinspektör efter förslag av skoldistriktet, då det gällde folk- eller fortsättningsskola.

Granskningsnämndens sammansättning skulle vara följande: Nämnden skulle bestå av fem medlemmar. Fyra av dessa jämte suppleanter skulle utses av Kungl. Maj:t för en tid av fyra år, varvid en medlem skulle förordnas att tillika vara nämndens ordförande. Såsom femte medlem av nämnden skulle, allteftersom nämnden handlade läroboksärenden av olika beskaffenhet, inträda en ledamot av skolöverstyrelsen, vilken överstyrelsen därtill förordnade. De medlemmar, som tillsattes av Kungl. Maj:t, skulle

utes enligt sådana grunder, att ordföranden företrädde det allmänna och offentliga intresse, som vore förenat med läroboksfrågan, medan de övriga tre medlemmarna vore aktivt verksamma pedagoger, vilka kunde anses företräda gymnasiet, mellanskolan och folkskolan. Nämnden skulle förfoga över experter (speciellt sakkunniga), som utsåges av Kungl. Maj:t. Experterna vore dels en sakkunnig rörande tryckeri- och förlagsärenden, dels ämnesexperter. För övrigt skulle experter anlitas enligt nämndens omprövning. För granskning av kristendomsböcker borde dock, förutom ämnesexperterna, finnas en sakkunnig prästman, representerande de ifrågakommande rent kyrkliga intressena.

Skolöverstyrelsen hade med avstyrkande av detta förslag i stället förordat en granskning genom överstyrelsens försorg. Förslaget — vilket alltjämt vidhålles av överstyrelsen — innebar i huvudsak följande:

Enligt skolöverstyrelsens förslag skulle — under förutsättning av att officiella, av Kungl. Maj:t utfärdade läroboksförteckningar föreläge — överstyrelsen verkställa granskning av nya läroböcker. För den högre skolan skulle detta på samma sätt som hittills ske i direkt samband med antagningen av läroböcker och på förslag av ämneskonferenserna. För den lägre skolan skulle granskningen verkställas på särskild framställning av vederbörande lokala skolmyndighet, närhelst ny lärobok föreslagits till antagande inom ett folkskoledistrikt. Nya omarbetade upplagor skulle godkännas av överstyrelsen enligt samma procedur som de sakkunniga förordat. Vid slutet av varje år skulle vederbörande skolmyndigheter delgivas uppgifter rörande godkännande av nya läroböcker och nya, omarbetade upplagor av läroböcker. Granskningen skulle i varje särskilt fall ske med anlitage av två experter. Då överstyrelsen avslagit framställning om godkännande av lärobok, skulle skälen därför angivas i expeditionen till vederbörande skolmyndighet. Besvär över överstyrelsens beslut skulle i vanlig ordning ingivas till Kungl. Maj:t. Utgallring av läroböcker skulle ske vart femte år genom en på angivet sätt anordnad, särskild granskningsnämnd, varefter Kungl. Maj:t skulle fastställa och utfärda läroboksförteckningar, innefattande det godkända läroboksbeståndet.

Den sakkunniges, av departementschefen i propositionen nr 206/1938 i huvudsak tillstyrkta förslag innebär, att en särskild nämnd skulle verka för granskning av läroböcker och därmed jämställd undervisningsmateriel. Nämndens beslut skulle underställas skolöverstyrelsen för prövning. Godkändes icke nämndens beslut av överstyrelsen, skulle frågan hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande. För bestridande av de med nämndens verksamhet förenade kostnaderna skulle anvisas ett anslag av i runt tal 14 700 kronor.

Enligt den sakkunnige vore det av vikt, att målsmannaintresset komme att kunna göra sig gällande vid läroboksgranskningen under förutsättningar och former, som betryggade dess reella och positiva inflytande. Härför fordrades emellertid, att målsmännen bleve representerade i en nämnd såsom ett självständigt organ.

Då på så sätt en nödig effektivitet skulle säkerställas åt lekmannelementets medverkan i granskningsarbetet, vore det å andra sidan uppenbart, att denna medverkan borde utövas ej blott under kontroll av överstyrelsens äm-

betsmyndighet utan också under ständigt samarbete med och information från pedagogisk sakkunskap både inom överstyrelsen och inom själva nämnden samt, i mån av behov, även från ämnesexperter.

I tre särskilda avseenden skulle denna samverkan mellan det allmänna intressets representanter och den pedagogiska administrationen och expertisen organiseras för att möjliggöra ett ur olika synpunkter önskvärt granskningsresultat.

1) Dels skulle såsom nämnt nämndens förslag regelmässigt underställas överstyrelsen.

2) Vidare syntes också aktiva pedagoger böra vara bisittare i nämnden, i enlighet med vad som föreslagits i 1936 års proposition. Två viktiga avvikelser från de i sistnämnda proposition föreslagna principiella bestämmelserna torde dock i detta sammanhang böra vidtagas. Dels påkallade kravet om att allmänintressets målsmän borde äga en utslagsgivande ställning inom nämnden, att dessa ägde majoritet inom nämnden. För det andra förtjänade en anmärkning att beaktas, som framställdes i skolöverstyrelsens utlåtande över 1934 års lärobokssakkunnigas betänkande, då det nämligen hävdats, att i synnerhet folkskolans befogade anspråk icke tillräckligt tillgodosetts genom att densamma enligt nämnda sakkunnigas förslag blott ägde en representant i nämnden.

Om nämnden erhöle en konstant kärna av tre målsmän för allmänintresset (lekmannarepresentanter), inklusive ordföranden, kunde såsom ledamöter i densamma inträda två representanter för den högre skolan (gymnasiet, lyceet och mellanskolan) vid granskning av undervisningsmateriel för dess skolformer, samt i stället för dessa placeras två representanter för folkskolan, när granskningen gällde materiel inom dennas verksamhetsområde. Nämnden arbetade sålunda successivt på två avdelningar, en för högre och en för lägre skola. Naturligtvis skulle ordföranden äga rätt att inkalla samtliga de fyra pedagoger, som vore medlemmar av nämnden, för att dryfta de frågor, som i detta samband kunde äga allmän och gemensam betydelse för högre och lägre skola.

Vid besluts fattande inom denna fulltaliga nämnd torde dock — i enlighet med den grundsats, som uppställts om allmänintressets dominerande inflytande — endast en representant för den högre och en för den lägre skolan böra äga votum, enligt Kungl. Maj:ts förordnande i samband med utseende av medlemmar av nämnden.

3) Nämndens samverkan med pedagogiska auktoriteter skulle givetvis också ske genom att experter anlitas vid förekommande behov. Den princip, som godtagits år 1936, att två experter borde, var för sig eller gemensamt, avgiva offentligt yttrande över varje bok, torde alltjämt böra upprätthållas.

Antagningen av läroböcker borde vara en från granskningsförfarandet skild procedur.

Det ville synas, som om det i och för sig befogade kravet på viss pedagogisk garanti för kvaliteten av den undervisningsmateriel, som underställdes granskning, kunde fyllas, utan att granskningen sammankopplades med antagningsförfarandet. Detta kunde lämpligen ske, om, såsom fallet vore enligt det i Norge sedan ett fyrtiotal år sedan tillämpade granskningsförfarandet, det påkallades, att två kända pedagoger, i yttrande, tillsammans eller var för sig, rekommenderade förlagets (eller författarens) ansökan om att viss lärobok bleve godkänd till införande i skolorna.

Granskningen skulle även omfatta priset å böckerna. Prisgranskningen skulle, i motsats mot vad fallet bleve vid en granskning i samband med lärobokens antagande vid viss skola, helt och hållet basera sig på prisuppgifterna beträffande de böcker, som redan funnes upptagna å den auktoriserade läroboksförteckningen, vilket vore en fördel.

Skolöverstyrelsen har avstyrkt det sålunda framställda förslaget och i stället förordat ett genomförande av det av överstyrelsen tidigare framlagda förslaget. I sitt utlåtande har överstyrelsen sammanfattat sina anmärkningar mot den sakkunniges förslag på följande sätt:

1. De föreslagna bestämmelserna i fråga om nämndens och skolöverstyrelsens befogenheter i granskningsärenden vore mindre lyckligt funna och undandroge dessa ärenden skolöverstyrelsens beslutanderätt. Skolöverstyrelsen ansåge, att överstyrelsen alltjämt borde vara beslutande myndighet i dessa ärenden.

2. De föreslagna bestämmelserna om rätten att påkalla granskning, om nämndens arbetsätt och om hänskjutandet till skolöverstyrelsen av nämndens beslut för godkännande skulle i många fall kunna medföra en tredubbel expertgranskning, vilket skolöverstyrelsen funne innebära ett onödigt förtyngande av granskningsarbetet.

3. Den majoritetställning, som enligt förslaget skulle intagas av nämndens lekmannarepresentanter, vore med hänsyn till nämndens uppgift att utföra en väsentligen pedagogisk granskning av läroböckernas användbarhet för skolbruk icke nöjaktigt motiverad.

4. Även med hänsyn därtill, att läroboksgranskningen i och för sig icke kunde fylla någon väsentlig uppgift i fråga om läroböckernas förbilligande, vore nämndens sammansättning icke nöjaktigt motiverad.

5. Bestämmelsen om fasta pedagogiska bisittare vore av de skäl, som anfördes i punkt 3 här ovan, mindre lyckligt utformad.

6. Den mest tyngande delen av nämndens arbete torde komma att utgöras av granskningen av helt nya läroböcker, medan däremot granskningen av nya upplagor i de flesta fall kunde förutses bliva jämförelsevis enkel. Men antalet nya läroböcker vore icke så stort, att icke skolöverstyrelsen, med anlitan av experter, skulle kunna fullgöra denna liksom den övriga delen av granskningsarbetet.

Statskontoret har anfört, att — därest för granskningen av läroböcker ansåges erforderligt att inrätta en från överstyrelsen fristående särskild nämnd — ville det synas statskontoret, att det föreliggande förslaget beträffande nämndens organisation och verksamhet vore väl ägnat att fylla de önskemål, som från olika håll kunde framföras. Visserligen kunde ifrågasättas, om icke antalet ledamöter i nämnden vore större än nödigt vore. För den händelse emellertid lekmanneelementet ansåges böra beredas avgörande inflytande vid frågornas prövning, torde, då antalet pedagoger inom nämnden icke lämpligen torde kunna sättas lägre än som föreslagits, ledamotsantalet näppligen kunna minskas. Statskontoret har föreslagit vissa jämkningar i kostnadsberäkningarna.

Departementschefen har för egen del, efter att hava konstaterat, att enighet syntes råda om lärobokskontrollens syftemål och allmänna utformning, anført bland annat:

Departementschefen hölle före, att skolöverstyrelsen och över huvud taget representanterna för skolan i alltför hög grad undervärderat betydelsen av lekmannainflytande vid läroboksgranskningen. Vid denna granskning vore självfallet det pedagogiska momentet av stor, ofta utslagsgivande betydelse. Men lika säkert vore, att de former, varunder läroboksproduktionen för närvarande bedrevs, och det sätt, varpå skolor och skolorganisationer och även skolmyndigheter intresserades för nya läroböcker och nya utgåvor av läroböcker, gjorde det till ett angeläget önskemål, att vid läroboksgranskningen utrymme bereddes jämväl för mer allmänna synpunkter.

Det vore ingen nyhet i vår skolorganisation, att lekmannelementet bereddes inflytande på angelägenheter, som kunde betecknas såsom pedagogiska. Som bekant vore lekmannainflytandet inom folkundervisningen avsevärt, även i frågor, som kunde karaktäriseras såsom i egentlig mening pedagogiska, och ingen hade ifrågasatt det berättigade i detta inflytande. Ingen hade heller bestritt, att icke detta inflytande på det stora hela taget varit till gagn för folkundervisningen. Lekmannainflytande inom de högre skolformerna vore mindre rotfäst, men i de fall, då det förekomme, hade det visat sig vara ur skolans synpunkt till fördel.

Med hänsyn härtill kunde departementschefen icke inse, varför lekmanainflytandet skulle hållas tillbaka, då det gäller en för vårt skolväsende så viktig uppgift som granskningen av de läroböcker, vilka användes i skolan. Fastmer vore det, såsom redan antytts, just på detta område påkallat, att lekmannainflytandet finge med styrka göra sig gällande, bland annat för att hänsynen till kostnadsfrågan icke skulle tillmätas ett alltför blygsamt utrymme. Departementschefen trodde för sin del, att det skulle visa sig mycket svårt att uppfylla de önskemål i fråga om skolmaterielens förbilligande, som riksdagen flera gånger understrukt, om ej vid handhavandet av läroboksgranskningen de pedagogiska facksynpunkterna bleve konfronterade med lekmanasynpunkterna. Än viktigare tedde sig tillgodosendets av dessa önskemål, därest i en framtid det allmänna skulle komma att i större omfattning än hittills påtaga sig kostnaderna för skolmaterielen. Som bekant påginge härom utredning inom ecklesiastikdepartementet genom särskilda sakkunniga.

Det vore från denna utgångspunkt, departementschefen måste bedöma de föreliggande förslagen i fråga om läroboksgranskningens organisation — *å ena sidan* utredningsmannens förslag om inrättande av en särskild granskningsnämnd för ändamålet med starkt inslag av representanter för icke-pedagogiska synpunkter, *å andra sidan* skolöverstyrelsens förslag om en granskning av läroböckerna allenast genom överstyrelsens försorg med biträde av pedagogiska experter.

En lösning efter den sistnämnda linjen beredde icke inflytande åt lekmanaintresset och avstyrktes därför av departementschefen. Han kunde ej heller ansluta sig till uppfattningen, att granskningen av läroböckerna borde ske i samband med antagningen av läroböckerna för bruk vid de särskilda skolorna. Den sakkunnige syntes nämligen hava på ett ovedersägligt sätt uppvisat, hurusom vid en på sådant vis anordnad granskning möjligheterna att bevaka de synpunkter, vilka genom lekmanainslaget skulle tillvaratagas, särskilt i prisfrågan, bleve i hög grad beskurna. Departementschefen

fäste i detta hänseende speciellt uppmärksamheten på vad den sakkunnige i sitt senaste yttrande andragit i fråga om granskningen av nya omarbetade upplagor. Av vad den sakkunnige anfört hade departementschefen helt blivit övertygad om nödvändigheten av att åtskilja antagnings- och granskningsförfarandet på sätt den sakkunnige föreslagit. Vederbörande skolmyndigheter borde alltså få träffa sitt val av läroböcker inom ramen av en i förväg upprättad och efter hand reviderad och kompletterad förteckning över sådana böcker, som befunnits böra ifrågakomma till antagning för skolbruk.

En lösning av frågan efter den av utredningsmannen tillstyrkta linjen syntes i hög grad tillgodose kravet på medverkan från överstyrelsens sida vid läroboksgranskningen. Den nämnd, som enligt det år 1936 framlagda förslaget skulle inrättas, hade ifrågasatts skola fungera fristående från överstyrelsen, direkt sorterande under Kungl. Maj:t. Den nämnd, som av den sakkunnige nu föresloges till inrättande, skulle så till vida lyda under överstyrelsen, att överstyrelsen skulle pröva de av nämnden fattade besluten. I fall av delade meningar mellan nämnden å ena sidan och överstyrelsen å den andra skulle frågan underställas Kungl. Maj:ts prövning. Detta förfarande syntes med hänsyn till den ifrågasatta sammansättningen av nämnden och jämväl i betraktande av dess tilltänkta arbetsformer garantera en synnerligen grundlig pedagogisk bedömning, samtidigt som det tillförsäkrade lekmannaintresset behörigt inflytande på läroboksgranskningen. Av praktiska skäl, för att förhindra att obetydliga meningsskiljaktigheter skulle föranleda hithörande ärendens hänskjutande till Kungl. Maj:t, ville departementschefen emellertid föreslå den förändringen i proceduren, att sådant hänskjutande skulle ske allenast om nämnden, vilken givetvis skulle erhålla del av överstyrelsens beslut, inom viss tid efter delgivningen påkallade, att beslutet underställdes Kungl. Maj:ts prövning. Vanlig besvärstalan av därtill berättigad part borde självfallet under alla förhållanden stå öppen. Genom nämnda modifikation av förslaget beredd skolöverstyrelsen den ställning av beslutande myndighet i dessa frågor, varpå den gjort anspråk.

I likhet med statskontoret funne sig departementschefen kunna i huvudsak biträda utredningsmannens förslag rörande nämndens sammansättning. Såsom skett i andra liknande fall borde det få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles taga detaljerna i utredningsmannens förslag på denna punkt under närmare övervägande. Förslaget syntes emellertid kunna i huvudsak tagas till utgångspunkt för de bestämmelser i ämnet, som borde av Kungl. Maj:t meddelas.

Mot de jämkningar i utredningsmannens kostnadsberäkningar, som vidtagits av statskontoret, hade departementschefen icke något att i huvudsak erinra.

Departementschefen ville till sist framhålla, att den pågående utredningen angående skolöverstyrelsens organisation icke borde kunna tagas till intäkt för ett ytterligare undanskjutande av förevarande frågas lösning. Genom att den grundläggande granskningen förlades till en utanför överstyrelsen stående nämnd lämnades överstyrelsens organisationsproblem orört.

Till stöd för det i motionerna I: 279 och II: 411 framställda yrkandet har bland annat anförts:

Utredningsmannen föreslår, att den nya läroboken skall kunna inlämnas till granskning i korrektur, och gör gällande, att härigenom avsevärda besparingar kunna göras, som skulle kunna möjliggöra en prissänkning. Enligt

de uppgifter, som lämnats oss, kan denna förmodan mycket starkt ifrågasättas. Om boken blir helt underkänd, är det nog riktigt, då ju härigenom trycknings- och papperskostnader inbesparas. Bli den godkänd, måste kostnaderna tvärtom ökas genom detta förfarande. Såsom utredningsmannen själv framhåller, skall i nämnden prövas bl. a. bokens yttre skick, hygieniska krav och illustrationernas beskaffenhet, och detta kan ej ske med mindre korrekturet föreligger ombrutet med illustrationerna insatta och tryckta på gott papper. De extra åtgärder, som måste vidtagas härför, och den väntetid, som måste förflyta, tills granskningen kan slutföras, nämnden fattat sitt beslut och den slutliga tryckningen kan påbörjas, måste förväntas snarast medföra en prisförhöjning.

I förslaget talas på upprepade ställen om önskvärdheten av en prissänkning på läroböckerna, och det ligger ju i såväl det allmännas som målsmannens intresse, att lärobokspriserna hållas så låga som möjligt. Riksdagen har ju också vid upprepade tillfällen uttalat sig för utredningar och förslag i detta syfte. Det är därför anmärkningsvärt, att utredningsmannen ej kommit med ett enda förslag, som kan tänkas verka i förbilligande riktning. Vissa föreslagna bestämmelser t. ex. utbyttandet av ämneskonferensernas avgiftsfria granskning mot rekommendationer från av författare eller förlag avlönade experter böra tvärtom verka i prisfördyrande riktning. Det enda, som ifrågasatts för läroböckernas förbilligande, är att inom nämnden en viss press skulle åstadkommas genom jämförelser med priset på övriga motsvarande läroböcker. Men detta är ju något, som redan nu sker. Utredningsmannen synes visserligen tro, att vid prövning av ett läroboksförslag inom t. ex. en ämneskonferens, göres jämförelser blott mellan den gamla läroboken och den till införande föreslagna. Intet kan emellertid vara felaktigare. I konferensens skrivelse till överstyrelsen kanske ej någon annan jämförelse göres, men inom konferensen har i regel dessförinnan före beslutets fattande en ingående granskning företagits av samtliga böcker, som kunna ifrågakomma, även i prisfrågan, och överstyrelsen bör ju ej ha någon svårighet att, om dess förslag godtages av riksdagen, ha översikten tillgänglig.

Motionärerna notmärka vidare, att utredningsmannen icke åberopat några exakta priskalkyler. 1927 års skolsakkunniga hava i detta avseende gjort ingående och sakliga utredningar och härvid kommit till det resultatet, att de svenska läroböckerna för de högre skolorna, för vilka utredningen gjordes, äro billiga. Om man bortser från den förhöjning av lärobokspriserna, som ägde rum i samband med dessa skolors omorganisation, ha läroböckerna i stort sett blivit billigare i varje fall för den enskilde lärjungen, sedan ovan nämnda undersökning gjordes.

Motionärerna bestrida vidare, att förlagen i regel ha någon ekonomisk vinst av att provocera fram en omarbetad upplaga av en lärobok, då framställningskostnaderna regelmässigt bli större än inkomsterna på den framtvingade omsättningsökningen, samt framhålla, att en förnyelse av läroböckerna är nödvändig för att de icke skola bli föråldrade.

Det ifrågasättes, om lekmännen skulle kunna i högre grad än skolöverstyrelsen hålla bokpriserna nere. Lekmännen måste för övrigt bliva beroende av experterna.

Motionärerna finna för sin del lämpligast, att den centrala granskningen av läroböckerna uppdrages åt skolöverstyrelsen, som för det anslag, som riksdagen finner lämpligt bevilja, förslagsvis 5 000 kronor, utser experter, som äro sakkunniga på det undervisningsområde och det ämne, som läroboken avser, och för bedömning av lärobokens pris.

Såsom i propositionen och de i ämnet väckta motionerna framhållits, råder en enig uppfattning om behovet av en effektivare kontroll över läroboksbeståndet vid folk- och fortsättningsskolorna, de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. En central granskning av läroböckerna synes vara av de föreliggande omständigheterna påkallad. Utskottet finner sig böra tillstyrka, att dessa uppgifter anförtros åt ett för ändamålet lämpat statligt organ. Utskottet.

Bedömandet av en läroboks lämplighet för skolbruk är tvivelsutan till väsentlig del en pedagogisk uppgift. Det råder emellertid enligt utskottets mening ingen tvekan om att uppgiftens art gör det till ett angeläget önskemål, att jämväl lekmannasynpunkterna beredas ett starkt inflytande vid behandlingen av dessa ärenden. I detta hänseende anser sig utskottet kunna helt ansluta sig till vad departementschefen yttrat. Om, såsom skolöverstyrelsen föreslagit, läroboksgranskningen skulle omhänderhavas av sistnämnda ämbetsverk, kunna lekmannasynpunkterna icke göra sig gällande i lika hög grad som om läroboksgranskningen anförtros åt ett för ändamålet tillskapat organ, vars sammansättning och verksamhet planlagts med särskilt aktgivande på önskvärdheten av att lekmannainflytandet icke tillbakatränges. Å andra sidan är det lämpligt, icke blott att skolöverstyrelsen såsom central pedagogisk instans erhåller möjlighet att övervaka utvecklingen på förevarande ur pedagogisk synpunkt mycket viktiga område och öva inflytande på urvalet av de läroböcker, som skola användas inom undervisningsväsendet, utan också att läroboksgranskningen kan tillgodogöra sig den inom överstyrelsen förefintliga pedagogiska sakkunskapen.

Det av departementschefen framlagda förslaget om inrättande av en särskild nämnd för granskning av läroböcker med starkt inslag av representanter för icke-pedagogiska synpunkter och vars beslut skulle underställas överstyrelsen för prövning synes utskottet på ett tillfredsställande sätt tillgodose både det ena och det andra av de ovan av utskottet angivna önskemålen och sålunda tillförsäkra såväl skolöverstyrelsen som lekmannaelementet behörigt inflytande på granskningsproceduren.

Vad i de förutnämnda motionerna anförts har icke kunnat föranleda utskottet att i den föreliggande frågan intaga en annan ståndpunkt än den nyss återgivna. Värdet av lekmannaelementets medverkan vid läroboksgranskningen synes utskottet icke hava av motionärerna i tillbörlig grad beaktats. Motionärerna hava icke heller klart ådagalagt, att ett förläggande av läroboksgranskningen till skolöverstyrelsen skulle väsentligt förbilliga granskningsförfarandet. De i motionerna I: 279 och II: 411 angivna kostnaderna vid en lösning av frågan enligt det i dessa motioner förordade förslaget synas sålunda innesluta allenast de av granskningen föranledda kostnaderna för experter, däremot icke sådana kostnader, som kunna anses vara för hela ämbetsverket gemensamma och som måste ökas vid bifall till det motionsvis framställda förslaget. Utskottet har ej heller kunnat

finna, att det av departementschefen föreslagna granskningsförfarandet skulle i onödan tynga granskningsarbetet. Däremot är nämnda förfarande ägnat att främja en allsidig och ingående bedömning av de till användning vid skolorna ifrågasatta läroböckernas lämplighet. Tillika må framhållas, att ett förläggande av läroboksgranskningen till skolöverstyrelsen innebär en utökning av överstyrelsens arbetsuppgifter och arbetsbörda, som måste inverka på bedömandet av den under utredning varande frågan om överstyrelsens organisation.

Utskottet, som sålunda finner sig böra i huvudsak tillstyrka departementschefens förslag och avstyrka de i ämnet väckta motionerna, har ingenting att erinra emot att vid delade meningar mellan skolöverstyrelsen och nämnden vederbörande ärende skall, om nämnden så inom viss tid påkallar, underställas Kungl. Maj:ts prövning. I detta sammanhang anser sig utskottet böra i anledning av vad i motionerna anförts framhålla, att det synes mindre troligt att överstyrelsen vid sin prövning av läroboksnämndens beslut skall behöva annat än i särskilda undantagsfall anlita egna experter.

Den föreslagna sammansättningen av läroboksnämnden synes utskottet väl avvägd och torde kunna av Kungl. Maj:t i huvudsak godtagas. Mot de föreliggande kostnadsberäkningarna har utskottet icke något att erinra.

Utskottet, som jämväl i övrigt biträder vad av departementschefen anförts, hemställer således,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å de ovannämnda motionerna (I: 278 samt I: 279 och II: 411), till *Läroboksnämnden* för budgetåret 1938/39 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 15 000 kronor.

Stockholm den 20 maj 1938.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar *Nilsson* i Gränebo, *Olof Olsson*, *Nilsson* i Malmö, *Svensson* i Kompersmåla, *Oscar Olsson*, *Asplund*, *Nilsson* i Landeryd, *Gustafsson* i Benestad, *Andrén*, *Carlström*, *Bäcklund* och *Bäckström*; samt

från a n d r a kammaren: herrar *Råstock*, *Törnkvist*, *Eriksson* i Stockholm, *Jeppson*, *Persson* i Falla, *Jonsson* i Eskilstuna, *Ward*, *Holmdahl*, *Isacsson*, *Andersson* i Södergård, *Weijne* och *Hansson* i Rubbestad.

Reservationer:

1) av herrar *Svensson* i Kompersmåla, *Nilsson* i Landeryd, *Andrén*, *Carlström*, *Persson* i Falla och *Holmdahl*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Såsom i — — — (= utskottet) — — — statligt organ.

Vid bedömandet av den föreliggande propositionen får det icke förbises, att läroboksgranskningen är väsentligen en pedagogisk angelägenhet och dessutom en av de viktigare uppgifter, som skolöverstyrelsen i dess egenskap av central pedagogisk myndighet har att handlägga. Till vad av överstyrelsen och motionärerna i detta avseende anförts kan utskottet i stort sett giva sin anslutning. Särskilt må framhållas vikten av att den pedagogiska sakkunskap och den nära förtrogenhet med läroboksbeståndet, varöver skolöverstyrelsen förfogar, omedelbart nyttiggöres för läroboksgranskningen. Utskottet har härmed anslutit sig till den uppfattning, som statsutskottet år 1936 företrädde i sitt utlåtande i denna fråga.

Ur dessa synpunkter är den av departementschefen ifrågasatta organisationen av läroboksgranskningen icke tillfredsställande. Förslaget är bristfälligt ej blott så till vida, att en nämnd inrättas vid sidan av skolöverstyrelsen, som i första hand skall pröva och antaga läroböcker, utan också därutinnan, att granskningsförfarandet härigenom blir onödigt komplicerat och dessutom kommer att draga högre kostnader än som äro nödvändiga.

Utskottet anser sig böra i stället för de av departementschefen föreslagna anordningarna tillstyrka, att läroboksgranskningen såsom hittills företages inom skolöverstyrelsen. Då det emellertid är önskvärt, att även lekmannaelementet beredes inflytande på granskningen och det på grund härav är nödvändigt att inom överstyrelsen närmare reglera lekmännens deltagande i granskningsförfarandet, vill utskottet föreslå, att granskningen inom överstyrelsen anförtros åt ett särskilt granskningsutskott, bestående av vederbörande avdelningschef som ordförande, föredragande undervisningsrådet inom överstyrelsen samt två lekmän med biträde av högst två av överstyrelsen utsedda ämnesexperter för de särskilda fackområdena. Skolöverstyrelsen utser en särskild expert rörande tryckeri- och förlagsärenden. En sekreterare hos utskottet utses av överstyrelsen. Vid lika röstetal bör ordföranden äga utslagsrösten. Det beslut, som av granskningsutskottet fattas, bör gälla såsom överstyrelsens beslut. Över beslutet bör givetvis besvär kunna i vanlig ordning anföras hos Kungl. Maj:t. De två lekmännen inom granskningsutskottet böra utses av Kungl. Maj:t.

Kostnaderna för granskningsutskottets verksamhet torde, intill dess närmare erfarenhet vunnits, kunna begränsas till det i motionerna I: 279 och II: 411 angivna beloppet av 5 000 kronor. Härvid förutsätter utskottet, att utgifter för sekreterargöromål och för expenser bestridas med anlitan- de av överstyrelsens avlönings- och omkostnadsanslag och att det särskilda anslag

å 5 000 kronor, som enligt utskottets mening bör under åttonde huvudtiteln anvisas till granskning av läroböcker, bör avse arvoden till de förutnämnda två lekmännen i granskningsutskottet samt arvoden m. m. till experter. Beträffande arvoden och reseersättningar till omförmälda särskilda ledamöter torde böra gälla i huvudsak de grunder, som av departementschefen förordats beträffande ledamöterna i läroboksnämnden.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och de ovannämnda motionerna (I: 278 samt I: 279 och II: 411), till *Granskning av läroböcker* för budgetåret 1938/39 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 5 000 kronor.»

2) av herrar *Olof Olsson* och *Bäckström*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Såsom i — — — (= utskottet) — — — statligt organ.

Vid bedömandet av den föreliggande propositionen får det icke förbises, att läroboksgranskningen är väsentligen en pedagogisk angelägenhet och dessutom en av de viktigare uppgifter, som skolöverstyrelsen i dess egenskap av central pedagogisk myndighet har att handlägga. Till vad av överstyrelsen och motionärerna i detta avseende anförts kan utskottet i stort sett giva sin anslutning. Särskilt må framhållas vikten av att den pedagogiska sakkunskap och den nära förtrogenhet med läroboksbeståndet, varöver skolöverstyrelsen förfogar, omedelbart nyttiggöres för läroboksgranskningen.

Ur dessa synpunkter är den av departementschefen ifrågasatta organisationen av läroboksgranskningen icke tillfredsställande. Förslaget är bristfälligt ej blott så till vida, att en nämnd inrättas vid sidan av skolöverstyrelsen, som i första hand skall pröva och antaga läroböcker, utan också därutinnan, att granskningsförfarandet härigenom blir onödigt komplicerat och dessutom kommer att draga högre kostnader än som äro nödvändiga.

Utskottet anser sig böra i stället för de av departementschefen föreslagna anordningarna tillstyrka, att läroboksgranskningen såsom hittills företages inom skolöverstyrelsen. Då det emellertid är önskvärt, att även lekmannelementet beredes inflytande på granskningen och det på grund härav är nödvändigt att inom överstyrelsen närmare reglera granskningsförfarandet, vill utskottet föreslå, att granskningen inom överstyrelsen anförtros åt ett särskilt granskningsutskott. Detta kunde lämpligen bestå av sex ledamöter (med lika många suppleanter), nämligen äldste avdelningschefen i överstyrelsen jämte ännu ett undervisningsråd som föredragande, tvenne inom skolväsendet aktiva pedagoger, av vilka den ene skulle företräda den högre skolan, den andre den lägre och således endast deltaga i de sammanträden, där ärenden rörande den högre respektive den lägre skolan förekomma, samt två lekmän — samtliga utanför överstyrelsen stående utsedda av Kungl.

Maj:t. Allt efter tillgång på expertis inom utskottet självt kunde speciellt sakkunniga tillkallas för de särskilda fackområdena. Avdelningschefen bör fungera som ordförande och vid lika röstetal äga utslagsrösten. Och det beslut som av granskningsutskottet fattas bör gälla såsom överstyrelsens beslut. Över beslutet bör givetvis besvär kunna i vanlig ordning anföras hos Kungl. Maj:t.

Kostnaderna för granskningsutskottets verksamhet torde, intill dess närmare erfarenhet vunnits, kunna begränsas till 5 000 kronor. Härvid förutsätter utskottet, att utgifter för sekreterargöromål och för expenser bestri-
das med anlitan-
de av överstyrelsens avlönings- och omkostnadsanslag och att det särskilda anslag å 5 000 kronor, som enligt utskottets mening bör under åttonde huvudtiteln anvisas till granskning av läroböcker, bör avse arvoden till de förutnämnda av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna av granskningsutskottet samt arvoden m. m. till experter. Beträffande arvoden och resersättningar till omförmälda särskilda ledamöter torde böra gälla i huvudsak de grunder, som av departementschefen förordats beträffande ledamöterna i läroboksnämnden.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och de ovannämnda motionerna (I: 278 samt I: 279 och II: 411), till *Granskning av läroböcker* för budgetåret 1938/1939 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 5 000 kronor.»